

تاریخ عصر غیبت

نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه

(ویرایش جدید)

www.ketab.ir

پورسید آقایی،
جباری، عاشوری، حکیم

عنوان و نام پدیدآور	تاریخ عصر غیبت : نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف/پورسیدآقای ... [و دیگران].
مشخصات نشر	قم: آینده روشن، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۳۷۵ ص.
شابک	۵۳۰۰۰ ریال: 978-600-5073-29-4
وضعیت فهرست	قیما
نویسی	
یادداشت	نویسندگان پورسیدآقای، جباری، عاشوری، حکیم.
یادداشت	چاپ قبلی: موسسه فرهنگی انتشاراتی حضور: ۱۳۷۹.
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۶۷]-۲۷۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف.
موضوع	محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. - - غیبت
موضوع	مهدویت-- انتظار
موضوع	شیعه -- تاریخ
موضوع	عباسیان -- تاریخ
موضوع	نواب اربعه
شناسه او رده	پورسیدآقای، مسعود، ۱۳۲۸-
رده بندی کنگره	BP۲۲۲/۴/ن۳ ۱۳۸۹
رده بندی دبی	۲۹۷/۲۴۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۹۲۵/۲

تاریخ عصر غیبت

(نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف)

نویسندگان:	سیدمسعود پورسیدآقای، محمدرضا جباری، حسن عاشوری، سیدمندر حکیم
ناشر:	مؤسسه آینده روشن
طرح جلد:	مصطفی برجی
صفحه آرا:	علی قنبری
ویراستار:	سیدرضا سجادی نژاد
چاپ:	چاپخانه بزرگ قرآن کریم، اسوه
نوبت چاپ:	اول، ۱۳۸۹
شمارگان:	۲۰۰۰ نسخه
بها:	۵۳۰۰۰ ریال
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۳-۲۹-۱۴
مرکز پخش:	قم، خیابان صفاییه، کوچه ۲۳، پلاک ۵، مؤسسه آینده روشن
تلفن:	۷۸۴۰۹۰۲

فهرست

پیش‌گفتار.....	۱۹
فصل اول: معرفی و بررسی منابع تاریخی عصر غیبت.....	۲۱
شناخت منابع.....	۲۱
الف) کتاب‌های ویژه غیبت.....	۲۲
ب) کتاب‌های رجال.....	۲۷
ج) کتاب‌های تاریخی.....	۲۸
چکیده.....	۲۹
فصل دوم: نگاهی کوتاه به زندگانی امام در ازهم‌پاشی.....	۳۱
الف) میلاد.....	۳۱
ب) نام.....	۳۲
ج) القاب.....	۳۲
د) مادر.....	۳۳
ه) ولادت پنهانی.....	۳۷
و) شمایل و خصوصیات.....	۳۸
ز) دوره‌های زندگی حضرت.....	۳۹
۱. دوره اختفا.....	۳۹
۲. غیبت صغرا.....	۴۱
۳. غیبت کبرا.....	۴۲
چکیده.....	۴۴
فصل سوم: وضعیت سیاسی، اجتماعی و فکری عصر عباسیان در آستانه غیبت صغرا.....	۴۷
الف) وضعیت سیاسی.....	۴۹
۱. انتقال مرکز خلافت از بغداد به سامرا.....	۴۹

۲. نفوذ و تسلط ترکان ۵۱
- ۳ و ۴. عزل و نصب‌های پی‌درپی و نفوذ زنان ۵۴
۵. ستم‌گری وزیران و امیران ۵۴
۶. فتنه‌ها و آشوب‌های داخلی ۵۵
- یکم. آشوب‌های بغداد ۵۶
- دوم. آشوب‌های سامرا ۵۷
- سوم. فتنه خوارج ۵۷
- چهارم. شورش «صاحب زنج» (زنگیان) ۵۸
- پنجم. قتل‌های علویان ۶۲
۷. خودمختاری مناطق تحت نفوذ ۷۱
- یکم. اندلس ۷۲
- دوم. شمال آفریقا (تونس و دیگر مناطق) ۷۲
- سوم. ایران ۷۲
- چهارم. مصر ۷۴
- پنجم. سوریه ۷۴
- ششم. موصل ۷۵
۸. تغییر ماهیت و اهداف فتوحات ۷۵
- ب) وضعیت اجتماعی ۷۷
۱. عیاشی ۷۷
۲. قصرها ۷۹
۳. جشن‌ها ۷۹
۴. بزم‌ها ۸۲
۵. بخشش‌ها ۸۳
۶. طعام‌ها ۸۷
- ج) وضعیت فکری ۹۵
- چکیده ۹۹

فصل چهارم: وضعیت فکری، سیاسی و اجتماعی شیعه در آستانه غیبت صغرا..... ۱۰۱

الف) وضعیت فکری ۱۰۳

ب) وضعیت سیاسی ۱۰۵

۱. انتقال عسکریین علیهم السلام از مدینه به سامرا و نظارت فراوان بر آنان ۱۰۵

۲. شیوه‌های مبارزه سیاسی عسکریین علیهم السلام ۱۰۶

ج) وضعیت اجتماعی ۱۰۹

۱. وضعیت شیعیان ۱۰۹

یکم. اندک‌سازی ارتباط با امام علیه السلام ۱۱۰

دوم. فشار ۱۱۰

سوم. اخراج از بیت‌ها ۱۱۰

چهارم. گرفتن امکانات اقتصادی ۱۱۱

۲. پایگاه اجتماعی و نفوذ رهبری شیعه ۱۱۱

یکم. نفوذ امام هادی علیه السلام ۱۱۱

دوم. نفوذ امام عسکری علیه السلام ۱۱۶

چکیده ۱۲۰

فصل پنجم: زمینه‌سازی معصومان علیهم السلام برای ورود شیعه به عصر غیبت ۱۲۱

الف) پیش‌گویی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امامان علیهم السلام درباره ولادت امام مهدی علیه السلام و غیبت آن حضرت ۱۲۲

۱. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۲۲

۲. امام علی علیه السلام ۱۲۴

۳. حضرت فاطمه علیها السلام ۱۲۴

۴. امام حسن مجتبی علیه السلام ۱۲۵

۵. امام حسین علیه السلام ۱۲۶

۶. امام سجاد علیه السلام ۱۲۶

۷. امام باقر علیه السلام ۱۲۷

۸. امام صادق علیه السلام ۱۲۸

۹. امام کاظم علیه السلام ۱۳۰

۱۰. امام رضا علیه السلام	۱۳۱
۱۱. امام جواد علیه السلام	۱۳۲
ب) زمینه‌سازی امام هادی و امام عسکری علیه السلام برای ورود شیعه به عصر غیبت	۱۳۳
۱. تبیین نزدیکی ولادت حضرت مهدی علیه السلام آغاز غیبت و چگونگی آن	۱۳۳
۲. کاهش ارتباط مستقیم با شیعیان	۱۳۷
۳. سامان‌دهی و تقویت سازمان و کالت	۱۳۸
چکیده	۱۴۰
فصل ششم: پیشینه سازمان و کالت و جایگاه آن در عصر غیبت صغرا	۱۴۱
الف) بررسی معنای لغوی و اصطلاحی واژه و کالت و معرفی اجمالی سازمان و کالت	۱۴۲
ب) علل تشکیل سازمان و کالت و استمرار و گسترش فعالیت آن تا پایان عصر غیبت	۱۴۳
۱. لزوم ارتباط میان رهبر و پیروان	۱۴۴
۲. خفقان در دوره عباسیان و لزوم حفظ شیعیان و مکتب	۱۴۴
۳. آماده‌سازی شیعه برای ورود به عصر غیبت	۱۴۵
۴. رفع بلا تکلیفی از شیعه در ایام حبس امامان علیهم السلام در عصر غیبت	۱۴۵
ج) بررسی محدوده زمانی و جغرافیایی فعالیت سازمان و کالت	۱۴۵
۱. حجاز	۱۴۸
• مدینه	۱۴۸
• مکه	۱۴۹
• یمن	۱۴۹
۲. عراق	۱۵۰
• کوفه	۱۵۰
• بغداد	۱۵۰
• سامرا	۱۵۱
• واسط	۱۵۲
• بصره	۱۵۲
۳. ایران	۱۵۲

۱۵۲	• خراسان بزرگ
۱۵۳	• قم
۱۵۴	• ری
۱۵۵	• قزوین
۱۵۵	• همدان
۱۵۶	• آذربایجان
۱۵۶	• قرمیسین
۱۵۶	• اهواز
۱۵۷	• سیستان
۱۵۷	• مصر
۱۵۷	(د) وظایف و مسئولیت‌ها و سازمان و کالت
۱۵۸	۱. دریافت، تحویل و توزیع و حوزہ علمیه
۱۶۱	۲. رسیدگی به اوقاف
۱۶۱	۳. راهنمایی و ارشاد شیعیان و مناظره با مخالفان
۱۶۳	۴. نقش سیاسی سازمان و کالت
۱۶۵	۵. نقش ارتباطی سازمان و کالت
۱۶۶	۶. کمک به نیازمندان، و حل مشکلات شیعیان
۱۶۷	(ه) ویژگی‌ها و شرایط لازم برای وکیلان امامان علیهم‌السلام
۱۶۷	۱. وثاقت یا عدالت
۱۶۸	۲. رازداری و پنهان‌کاری
۱۶۹	(و) ساختار و شیوه‌های عملکرد سازمان و کالت
۱۶۹	۱. رهبری
۱۷۰	۲. وکیل ارشد یا سر وکیل
۱۷۱	۳. نماینده‌های سیار
۱۷۱	۴. بهره‌گیری از اصل تقیه و پنهان‌کاری
۱۷۳	۵. بهره‌گیری از وسایل ارتباطی مناسب

- ز) معرفی مهم ترین و کیلان امامان علیهم السلام تا عصر غیبت صغرا ۱۷۴
۱. عبدالرحمان بن الحجاج ۱۷۴
 ۲. محمد بن سنان ۱۷۵
 ۳. معلى بن خنيس ۱۷۵
 ۴. نصر بن قاموس لخمى ۱۷۶
 ۵. مفضل بن عمر جعفی ۱۷۶
 ۶. علی بن یقطین ۱۷۶
 ۷. عبدالله بن جندب ۱۷۷
 ۸. ابراهیم بن سلام نیشابوری ۱۷۷
 ۹. علی بن ابی حمزه ثمالی ۱۷۷
 ۱۰. زیاد بن مروان ثمالی ۱۷۷
 ۱۱. احمد بن ابی بشر سراج ۱۷۷
 ۱۲. عثمان بن عیسی رواسی ۱۷۷
 ۱۳. صفوان بن یحیی ۱۷۸
 ۱۴. عبدالعزیز بن المهتدی ۱۷۸
 ۱۵. علی بن مهزیار اهوازی ۱۷۸
 ۱۶. فضل بن سنان ۱۷۸
 ۱۷. هشام بن ابراهیم عباسی ۱۷۸
 ۱۸. ابو عمرو الحذاء ۱۷۹
 ۱۹. زکریا بن آدم قمی ۱۷۹
 ۲۰. ابراهیم بن محمد همدانی ۱۷۹
 ۲۱. محمد بن الفرّج ۱۷۹
 ۲۲. ایوب بن نوح ۱۸۰
 ۲۳. علی بن جعفر همانی ۱۸۰
 ۲۴. فارس بن حاتم قزوینی ۱۸۰
 ۲۵. علی بن الحسین بن عبد ربّه ۱۸۰

۱۸۱	۲۶. ابوعلی بن راشد.....
۱۸۱	۲۷. ابراهیم بن مهزیار.....
۱۸۱	۲۸. عثمان بن سعید عمری.....
۱۸۱	۲۹. احمد بن اسحاق قمی.....
۱۸۲	۳۰. محمد بن احمد بن جعفر القمی العطار القطان.....
۱۸۲	۳۱. ابراهیم بن عبده النیشابوری.....
۱۸۲	۳۲. ایوب بن الناب.....
۱۸۳	چکیده.....
۱۸۷	فصل هفتم: عصر غیبت صغرا (۲۶۰ - ۳۲۹ قمری).....
۱۸۸	وضعیت سیاسی، اجتماعی و فکری عصر غیبت.....
۱۸۸	الف) وضعیت سیاسی.....
۱۹۴	یکم. انتقال خلافت از سامره بغداد.....
۱۹۴	دوم. ظهور قرامطه.....
۱۹۶	سوم. کاهش قیام‌های علویان و پیدایی فضای اختلال بیشتر بر شیعه.....
۱۹۷	چهارم. ظهور مهدی در شمال افریقا و تأسیس دولت فاطمی در مصر.....
۱۹۸	پنجم. ظهور دولت‌های مستقل و خودمختار.....
۲۰۰	ششم. سه خلیفه در یک زمان.....
۲۰۰	ب) وضعیت اجتماعی.....
۲۰۱	۱. اختلافات مذهبی و فرقه‌ای.....
۲۰۱	۲. اختلافات قومی و قبیله‌ای.....
۲۰۲	۳. اختلافات طبقاتی.....
۲۰۲	یکم. عیاشی و خوش‌گذرانی.....
۲۰۳	دوم. اسراف و تبذیرهای گسترده.....
۲۰۵	ج) وضعیت فکری.....
۲۰۵	۱. پیدایی مکتب اشعری.....
۲۰۶	۲. تدوین کتاب‌های روایی.....

۲۰۷	تاریخ غیبت و چگونگی آغاز آن
۲۰۷	الف) آغاز غیبت امام مهدی علیه السلام
۲۰۹	ب) شهادت امام حسن عسکری علیه السلام
۲۱۲	ج) تلاش حکومت برای یافتن امام مهدی علیه السلام
۲۱۴	د) اقدامات جعفر
۲۱۴	۱. نماز بر پیکر امام علیه السلام
۲۱۵	۲. ادعای امامت و جانشینی
۲۱۵	۳. ادعای ارث
۲۱۵	۴. تحریک حکومت برای دست گیری امام مهدی علیه السلام
۲۱۶	۵. توبه جعفر
۲۱۶	ه) داستان سرداب
۲۱۹	فلسفه غیبت
۲۲۱	۱. رازی از رازهای الهی
۲۲۲	۲. آزمایش و غربال انسان های صالح
۲۲۴	۳. ستم پیشه بودن انسان ها
۲۲۴	۴. آمادگی جهانی
۲۲۴	۵. آزادی از یوغ بیعت با طاغوت های زمان
۲۲۶	۶. حفظ جان امام مهدی علیه السلام
۲۲۶	ویژگی های دوره غیبت صغری
۲۲۸	اختلافات فرقه ای پس از رحلت امام عسکری علیه السلام
۲۲۸	زمینه پیدایی فرقه های جدید شیعی بعد از رحلت امام عسکری علیه السلام
۲۳۰	۱. اعتقاد به امامت جعفر، پسر امام هادی علیه السلام
۲۳۱	۲. اعتقاد به امامت فرزند دیگری از امام عسکری علیه السلام
۲۳۱	۳. اعتقاد به استمرار امامت امام حسن عسکری علیه السلام
۲۳۲	۴. اعتقاد به امامت محمد بن علی، برادر امام حسن عسکری علیه السلام
۲۳۳	۵. اعتقاد به توقف در امامت

۲۳۳	۶. اعتقاد به دورهٔ فترت
۲۳۴	نواب اربعه
۲۳۵	الف) معرفی اجمالی نواب اربعه
۲۳۵	۱. ابو عمرو، عثمان بن سعید عمروی
۲۴۱	۲. محمد بن عثمان بن سعید عمروی
۲۴۴	۳. ابوالقاسم، حسین بن روح نوبختی
۲۴۸	۴. ابوالحسن علی بن محمد سمری
۲۵۱	ب) ملاک‌های نصب نواب اربعه
۲۵۴	ج) چگونگی ارتباط نواب اربعه با شیعیان
۲۵۶	د) وظایف و مسئولیت‌های نواب اربعه
۲۵۷	۱. زدودن شک و تردید مردم دربارهٔ وجود امام مهدی (عج)
۲۵۸	۲. حفظ امام (عج) از راه پنهان‌داری و مکان آن حضرت
۲۵۸	۳. سازماندهی و سرپرستی سازمان و کالاهای
۲۵۹	۴. پاسخ‌گویی به پرسش‌های فقهی و مشکلات قضایی
۲۶۰	۵. اخذ و توزیع اموال متعلق به امام (عج)
۲۶۰	۶. مبارزه با غالیان و مدعیان دروغین نیابت و باییت و افشای اعلامی باطل آنان
۲۶۱	۷. مبارزه با وکیلان خیانت‌کار
۲۶۲	۸. آماده‌سازی مردم برای پذیرش غیبت کبری
۲۶۳	نصب وکیلان برای نواحی شیعه‌نشین در عصر غیبت صغری
۲۶۵	۱. ابوالحسن محمد بن جعفر اسدی کوفی رازی
۲۶۵	۲. ابوعبدالله بن هارون بن عمران همدانی
۲۶۶	۳. محمد بن صالح بن محمد همدانی
۲۶۶	۴. ابواسحاق، محمد بن ابراهیم بن مهزیار اهوازی
۲۶۷	۵. قاسم بن علاء
۲۶۷	۶. حسن بن محمد بن قطاه صیدلانی
۲۶۷	۷. محمد بن شاذان بن نعیم شاذانی نیشابوری

۸. عزیز بن زهیر ۲۶۸
۹. قاسم بن محمد بن علی بن ابراهیم همدانی ۲۶۸
۱۰. ابوعلی بسطام بن علی ۲۶۸
۱۱. علی بن حسین بن علی طبری ۲۶۸
۱۲. ابوهاشم، داود بن قاسم جعفری ۲۶۹
۱۳. حسن بن نصر قمی ۲۶۹
۱۴. حاجز بن یزید الوشاء ۲۶۹
- وکلای خائن و مدعیان دروغین و کالت ۲۶۹
- الف) خربت و فساد در برخی از کارگزاران سازمان و کالت ۲۷۰
۱. واقفیه ۲۷۱
۲. وکالت و جاسوسی علیه امام رضا (ع) ۲۷۳
۳. فارس بن حاتم قزوینی، وکیل خان امام هادی (ع) ۲۷۳
۴. عروه بن یحیی؛ سوزاندن و دزدی اموال امام عسکری (ع) ۲۷۵
۵. کار زشت وکیل امام عسکری (ع) ۲۷۵
۶. احمد بن هلال عبرتائی و احمد بن هلال کرخی ۲۷۶
۷. ابوطاهر محمد بن علی بن بلال بلالی ۲۷۷
۸. ابوجعفر محمد بن علی شلمغانی ابن ابی عزافر ۲۷۸
- ب) مدعیان دروغین و کالت و باییت ۲۸۱
۱. ابوعبدالله، احمد بن محمد سیاری ۲۸۱
۲. علی بن حسکه، قاسم شعرانی یقطینی، و محمد بن فرات ۲۸۱
۳. حسن بن محمد بن بابا القمی ۲۸۲
۴. ابومحمد، الشریعی ۲۸۳
۵. محمد بن نصیر الثمیری الفهری ۲۸۳
۶. ابوبکر محمد بن احمد بن عثمان البغدادی ۲۸۴
۷. اسحاق احمر و باقطنانی ۲۸۵
۸. حسین بن منصور حلاج ۲۸۶

۲۸۷.....	۹. ابودلف محمد بن المظفر الکاتب
۲۸۹.....	وضعیت فکری و سیاسی - اجتماعی شیعه
۲۸۹.....	الف) وضعیت فکری
۲۹۰.....	ب) وضعیت سیاسی
۲۹۲.....	ج) وضعیت اجتماعی
۲۹۳.....	چکیده
۲۹۷.....	فصل هشتم: مروری بر برخی از مهم‌ترین مسائل عصر غیبت کبری
۲۹۷.....	الف) تاریخ شیعه، نهضت‌ها و دولت‌های شیعی در عصر غیبت کبری
۲۹۷.....	۱. شیعه پیش از غیبت کبری (از قرن یکم تا چهارم قمری)
۲۹۹.....	۲. شیعه در عصر غیبت کبری
۳۰۱.....	۳. نهضت‌ها و دولت‌های شیعی در عصر غیبت کبری
۳۰۹.....	ب) مبارزات فکری و سیاسی علمای شیعه در عصر غیبت کبری
۳۱۲.....	۱. مبارزه فکری علمای شیعه در عصر غیبت
۳۱۳.....	۲. فقاہت شیعه و مراکز آن در عصر غیبت
۳۱۴.....	۳. مراحل تکامل فقه و فقاہت شیعه
۳۱۴.....	یکم. فقه و فقاہت در دوران حضور ائمه علیهم‌السلام
۳۱۵.....	دوم. فقه و فقاہت شیعه در دوران غیبت صغری
۳۱۵.....	سوم. فقه و فقاہت شیعه در دوران غیبت کبری
۳۱۶.....	۴. حوزه‌های علمی و مراکز فقاہت شیعه در دوران غیبت کبری
۳۱۹.....	۵. مبارزه‌های سیاسی علمای شیعه در عصر غیبت کبری
۳۱۹.....	یکم. زمینه‌های فعالیت سیاسی
۳۲۰.....	دوم. مراحل فعالیت سیاسی و انواع آن در هر مرحله
۳۲۲.....	ج) دوره‌های مرجعیت دینی (علمی و سیاسی) شیعه در عصر غیبت کبری
۳۲۲.....	۱. نهاد مرجعیت و تداوم خط امامت و رسالت
۳۲۴.....	۲. مراحل و دوره‌های مرجعیت
۳۲۶.....	د) مدعیان مهدویت و باییت

۳۲۸	۱. عبیدیان.....
۳۲۹	۲. حاکم بأمراثة.....
۳۲۹	۳. محمد بن تومرت.....
۳۳۰	۴. تھامی.....
۳۳۰	۵. بابا اسحاق.....
۳۳۰	۶. عباس الریفی.....
۳۳۰	۷. الرجل الجبلی.....
۳۳۰	۸. ملا عرشی کاشانی.....
۳۳۱	۹. میرزات بلخی.....
۳۳۱	۱۰. شیخ عبدالقدیر بخارانی.....
۳۳۱	۱۱. محمد جونپوری.....
۳۳۱	۱۲. مغربی.....
۳۳۱	۱۳. شیخ مغربی.....
۳۳۱	۱۴. شیخ زاده کردستانی.....
۳۳۲	۱۵. عبدالله العجمی.....
۳۳۲	۱۶. بنگالی.....
۳۳۲	۱۷. سنگالی.....
۳۳۲	۱۸. شیخ سعید یمانی.....
۳۳۲	۱۹. سودانی.....
۳۳۳	۲۰. صومال.....
۳۳۳	۲۱. علی محمد شیرازی.....
۳۳۴	۲۲. قادیانی میرزا غلام احمد.....
۳۳۵	چکیده.....
۳۳۹	فصل نهم سیرت و آثار امام مهدی علیه السلام
۳۳۹	الف) سیرت.....
۳۳۹	۱. عصر غیبت.....

۳۴۰	یکم. آگاهی از وضعیت و احوال شیعیان.....
۳۴۰	دوم. حفظ و نجات شیعیان از گرفتاری‌ها و شر دشمنان.....
۳۴۱	سوم. حضور در میان مردم.....
۳۴۲	چهارم. حضور همیشگی در مراسم حج.....
۳۴۲	پنجم. دستگیری درماندگان، راه‌یابی گم‌شدگان، شفای بیماران دور از علاج.....
۳۴۳	۲. دوران ظهور.....
۳۴۳	یکم. سیرت تربیتی و اخلاقی.....
۳۴۴	دوم. سیرت اجتماعی.....
۳۴۶	سوم. سیرت سیاسی.....
۳۴۹	چهارم. سیرت اقتصادی.....
۳۵۱	پنجم. سیرت علمی.....
۳۵۲	ششم. سیرت قضایی.....
۳۵۳	هفتم. سیرت احیاءگری.....
۳۵۴	هشتم. سیرت نبوی و علوی.....
۳۵۵	نهم. سیرت فردی.....
۳۵۸	دهم. سیرت مدیریتی.....
۳۶۱	ب) آثار.....
۳۶۱	۱. روایت‌ها و احتجاج‌ها.....
۳۶۱	۲. دعاها و نمازها.....
۳۶۲	۳. زیارات.....
۳۶۲	۴. توقیعات و بیانات.....
۳۶۵	چکیده.....
۳۶۷	فهرست منابع.....

پیش گفتار

با شهادت امام عسکری (ع) ۲۶۰ قمری دوره غیبت فرا رسید. آن هنگام، طرح اساسی مذهب در انداخته شد. بودا احادیث به شکل «اصول اربع مائة» و «جوامع» گردآوری شده بودند. معیار شناسایی احادیث و تهذیب آنها به دست آمده بود. عالمان سرشناس و توانایی نیز برای دفاع از کبار اعتقادی و فقهی شیعه تربیت شده بودند تا در برابر فرقه‌ها و گروه‌های مختلف به ویس‌ال‌سنت، گره از حوادث بگشایند. حضور «حجت» نیز به بلوغی نیاز داشت که با آن هنگام حاصل نشده بود؛ پس غیبت به طور طبیعی آغاز شد و تا هنگام فراهم نیامدن زمینه‌های رهبری امام، عصر غیبت ادامه خواهد داشت.

حفظ اسلام و رهبری مسلمانان دو وظیفه امام است. هر چند بنیاد مذهب و اصول کلی آن در افکنده شده بود و امامان شیعه (ع) تا زمان امام عسکری (ع) از آن پاسداری کرده بودند. رهبری مسلمانان به آمادگی بیشتر و زمینه‌ای گسترده و یاورانی مناسب نیاز دارد. از این رو، هرگاه که این زمینه‌ها فراهم شود، «غیبت» به «ظهور» می‌انجامد و گرنه غیبت به گونه طبیعی ادامه می‌یابد.

رویداد غیبت امام دوازدهم (ع) که بدون تردید از مهم‌ترین حوادث تاریخ تشیع به شمار می‌رود، از دو دیدگاه اعتقادی و تاریخی می‌توان بررسی کرد. این کتاب، می‌کوشد تا از منظر تاریخی «غیبت صغرا» و «غیبت کبرا» را بررسی کند.

نکاتی که درباره غیبت صغرا (۲۶۰-۳۲۹ قمری) برخوایم رسید، از این شمار است: بررسی منابع و شناخت وضعیت سیاسی - اجتماعی و فکری عصر امام علیه السلام در آستانه غیبت، و آشنایی با زمینه‌های تاریخی و تمهیدات ائمه علیهم السلام، به ویژه عسکریین علیهم السلام برای ورود شیعه به این عصر، بررسی سازمان مخفی و کالت و تکوین و فرآیند تکاملی آن و نقش آن در زمان غیبت صغرای امام علیه السلام و سپس کیفیت آغاز غیبت، دلایل آن، شرح حال «نواب اربعه»، وظایف و نقش آنان در این عصر.

نکاتی که درباره غیبت کبرا (۳۲۹ قمری) برخوایم رسید، از این شمار است: تاریخ شیعه، نهضت‌ها و دولت‌های آن به همراه حرکت‌های علمی و مبارزه‌های علما و دوره‌های برجستگی فقها و مدارس آنان و در نهایت، بررسی آثار و سیرت امام مهدی علیه السلام.^۱

سیدمسعود پورسیدآقای

۱. این نوشته، کاری گروهی است که در ابتدا به سفارش مرکز جهانی علوم اسلامی (جامعة المصطفی علیه السلام العالمية) برای تدریس «تاریخ عصر غیبت» و تحت اشراف این‌جانب در مدتی کوتاه به سرانجام رسید و طی سال‌های ۷۶ و ۷۷ در آن مرکز، تدریس شد. از آن پس، خلاصه آن نوشتار «درس‌نامه تاریخ عصر غیبت» نام گرفت و پس از گذشت چند سال، متن کامل کتاب با اصلاحات و اضافاتی برای استفاده عموم به گونه کمک‌درسی منتشر شد.

گفتنی است که این‌جانب برای نگارش و تدوین فصل‌های یک تا چهار و نیز فصل نهم، حجة الاسلام والمسلمین دکتر رضا جباری، برای سامان‌دار بودن فصل‌های پنجم و ششم و گفتارهای هفتم و هشتم از فصل هفتم، و حجج اسلام حسن عاشوری و سیدمنذر حکیم به ترتیب برای فصل‌های هفتم و هشتم کوشیده‌اند.